

modis multa reapse ut multa non cognoscuntur, sed modo quodam unitatis donata. Negant autem multa ut multa et disparata citra ullam unionem vel ordinem inter se cognosci posse. Ita docent cum S. Thoma (1) communiter Thomistæ (2), quibus adstipulantur e nostra Societate P. Cosmus Alamanni (3) et P. Izquierdo (4). Nihilominus concedit Joannes a S. Thoma posse esse in intellectu simul plures cognitiones, quarum singulæ suum terminum habeant, modo sint diversi ordinis, nempe altera supernaturalis, naturalis alteram, vel una derivetur ex alia, vel sit causa alterius, sic enim primus non est ultimus simpliciter, sed coordinatur alteri.

Aliiter sentiunt Scotistæ (5) et nostrates cum Suarez (6), Conimbricensibus (7) aliisque (8). Et idem tenuerunt multi veteres apud eosdem Conimbricenses. Non tamen convenit inter hos auctores, utrum intellectus possit etiam unico actu percipere plura objecta disparata, an vero solum pluribus actibus. Scotistæ, saltem multi, ut Mastrius et Dupasquier, et quidam e nostris negant posse intellectum unico actu percipere plura, nisi sint subordinata. Plures autem e nostris affirmant. Verum hæc, in quibus non magnum equidem iudicio esse momentum, et misceri quoque potest controversia

(1) S. Thom., 1 p. quæst. 12, art. 10; quæst. 58, art. 2; quæst. 85, art. 4; 2.º dist. 3, art. 4; 3.º dist. 14, art. 2, solut. 4; *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 55; *de verit.* quæst. 8, art. 14; *Quodlib.* 7, art. 2.

(2) Vide Capreol. (2.º dist. 3, quæst. 2), Cajetan. (In 1.^{am} part. quæst. 85, art. 4), Ferrariens. (In lib. 1.^{am} *Contr. Gent.* cap. 35), Banez (In 1.^{am} part. quæst. 85, art. 4), Joann. a S. Thoma (*de anim.* quæst. 11, art. 4), Joann. Martinez de Prado (*de anim.* lib. 3, quæst. 20).

(3) *Summ. Philosoph.*, tertia secundæ, quæst. 100, art. 4.

(4) *Pharus scientiar.*, disp. 2, quæst. 3, num. 131.

(5) Vide Mastrium (*de anim.* disp. 6, quæst. 9, num. 260, 261), Dupasquier (*de anim.* dips. 13, quæst. 5).

(6) *De anim.* lib. 3, cap. 7; *de angelis* lib. 2, cap. 37, ubi fuse.

(7) *De anim.* lib. 3, cap. 8, quæst. 6.

(8) Vide v. g. Petrum Hurtado (*de anim.* disp. 5, sect. 7), Arriaga (*de anim.* disp. 8, sect. 10), Oviedo (*de anim.* controv. 5, punct. 3, paragr. 1), Francisc. Alphonsum Malpartidensem (*de anim.* disp. 12, sect. 7), Rhodes (*Philos. ferip.* disp. 18, quæst. 2, sect. 4, paragr. 4), Lössada (*de anim.* disp. 7, cap. 1, num. 22), etc.

de voce, ut advertit Eximius Doctor (1), retulisse sufficiat qui rem penitus cognoscere velit, adeat laudatos auctores.

CAPUT II DE ACTU ET POTENTIA INTELLECTUALI

Cum multa superius dixerimus de varietate cognitionum, quæ et sensationi et intellectioni communia sunt, ea nunc tantummodo declaranda veniunt, quæ ad solam intellectionem spectant. Ea vero est conditio altiorum potentiarum, ut collectam in se virtutem contineant efficiendi, quæ plures inferiores efficiunt, et aliquid amplius: quare sensus communis unus cum sit, omnia sensibilia, quæ per quinque sensus externos percipiuntur, apprehendit. Sic ergo intellectus non solum cognoscit, quæ sensus omnes, sive externi sive interni, percipiunt, sed præterea etiam objecta immaterialia et universalia, et in ipsis quoque actibus habet majorem varietatem et excellentiam. Et quamquam de hisce actibus plura jam inde ab ipsa *Logica* dicta fuerint, nunc eorum accuratius naturam declarare oportet.

ARTICULUS I

De triplici mentis operatione.

270. Tres esse mentis operationes, simplicem apprehensionem, iudicium vel enuntiationem et ratiocinium probavimus in *Dialectica* (2). Utrum autem divisio hæc sit adæquata, vel comprehendat omnes intellectiones ita, ut nulla sit, quæ ad aliquem ex hisce tribus actibus revocari nequeat, disputari a quibusdam solet propter actum imperii potissimum, et etiam propter quasdam orationes non enuntiativas, ut dubitationem, suspensionem ac formidinem intellectalem. Circa imperium enim multi Thomistæ et quidam e

Utrum tres sint operationes mentis dubitari possent ob quasdam rationes, quibus perperis,

(1) *De angelis*, lib. 2, cap. 37, num. 8.

(2) Vide *Dialecticam*, num. 6, pag. 107.

nostris, quos sequitur Quiros(1), putant illud esse actum intellectus, eumque distinctum ab apprehensione, iudicio et discursu; quod si verum est, quatuor ut minimum agnoscendæ in intellectu erunt operationes. Scotistæ vero et multi e nostris imperium putant, quemadmodum postea videbitur fusius, non esse actum intellectus, sed voluntatis; quare nulla est necessitas multiplicandi actus intellectus propter imperium. Accidit, quod quamvis concederetur imperium esse actum intellectus, adhuc posset revocari ad aliquod ex prædictis membris tripartitæ divisionis. Re sane vera, omnis actus cognoscitivus vel continet affirmationem et negationem, vel nullam. Si non continet, revocandus erit ad simplicem apprehensionem; si vero continet, ad iudicium vel ratiocinationem, prout sit enuntiatio immediata vel mediata.

«Nec dicas actus intellectus practici non esse cognitiones, sed motiones ad opus.—Nam hoc est aperte contra S. Thomam (2), et de medio tollit scientias practicas, et e numero cognitionum absurde expungit actus synderesis, conscientiæ et prudentiæ» (3). Verum de imperio postea erit agendum.

De orationibus non enuntiativis (4) idem esto iudicium; nec vero necesse est inquirere, an illæ actum voluntatis potius, quam intellectus, vel utrumque importent. Si enim actum voluntatis dumtaxat importent, certissime non augebunt numerum operationum intellectualium. Si autem actum intellectualem important, ille profecto vel continet enuntiationem, seu affirmationem negationemve, vel non, et redit argumentum; ac proinde actus ille revocandus erit vel ad iudicium vel ad simplicem apprehensionem, in qua possunt cæteroquin dari plures gradus, prout terminum contineant magis minusve complexum, dummodo non implicet iudicium: quare in *Dialectica* notatum reliquimus, terminos complexos esse etiam in sensu logico orationem quamdam, quippe quæ non requirit essentialiter affirmationem vel negationem (5).

(1) Quiros, *Curs. Philos.* tract. 6, disp. 96, sect. 3, num. 17.

(2) 1 p. quæst. 79, art. 11, ad 2.um

(3) Lossada, *de anim.* disp. 8, cap. 4, num. 68.

(4) De quibus vide *Dialecticam* num. 104, pag. 242.

(5) *Dialectica*, num. 102, 103, 104, pag. 241.

Denique de dubitatione non esse potest ulla controversia, quia si sit veri nominis dubitatio, et non opinio, potius quam actus, est suspensio actus iudicii, et solam continet apprehensionem terminorum. Suspicio vero nisi et ipsa opinionem et assensum levibus nixum fundamentis implicet, non differt a dubio, nisi quia addit propensionem quamdam ad iudicandum (1). Formido etiam intellectualis, quomodolibet explicetur, tandem in intellectu implicat cognitionem et apprehensionem, qua existimetur rem, quæ hoc vel illo modo iudicatur, posse aliter esse ac proinde videtur, esse apprehensio quædam suasiva, vel, si vis, iudicium reflexum, quo cognoscitur in iudicanda sic re, adesse periculum erroris (2). Idemque dici potest de attentione ac de quibusdam aliis operationibus, prout jam in ipsa *Dialectica* notatum reliquimus (3). Cæterum triplicem istam operationem ad unam eandemque potentiam pertinere notum omnibus est atque indubitatum. Neque enim conclusionem elicere potest, seu discurrere, nisi qui præmissas cognovit, et pronuntiavit, nec iudicium ullum pronuntiare, nisi qui novit, vel apprehendit ea, quæ iudicio componenda vel dividenda sunt; sicut nequit iudex sententiam ferre, nisi ipse prius noverit testimonia probationesque testium. Intellectus vero quatenus discurret, nomen habet rationis; quatenus vero simpliciter apprehendit, et immediata profert iudicia, vocari solet intelligentia vel etiam intellectus (4). Accedit, quod potentiæ specificantur per objecta. Atqui objectum horum trium actuum est unum idemque. Ergo quamvis actus ipsi sint diversi, debent revocari ad eandem realiter potentiam. Itaque deserendi sunt

(1) Vide *Logic. Major.* num. 35-37 pag. 457, 458.

(2) Vide *Logic. Major.* num. 37 seqq. pag. 458 seqq. Cfr. Lossada, loc. nup. cit. num. 70.

(3) *Dialect.* num. 6, pag. 108, not. (1). Cfr. supra 81, pag. 441, ubi de attentione; et num. 28, pag. 178 et 184, ubi de admiratione.

(4) Vide *Logic. Major.* num. 103, pag. 507. Et lege S. Thomam. 1 p. quæst. 79, art. 8; de verit. quæst. 15, art. 1. Videri potest Revmus. D. Cajetanus Sanseverino *Philosophia christiana.... Dynamilogia*, tom. 3, cap. 7, art. 32, ubi fuse atque erudite opiniones multorum philosophorum de natura rationis ejusque ab intellectu distinctione enarrantur.

affirmative
resolvitur
questio.

Triplex citra
operatio
ab una potentia
procedit.

prorsus Kantius et Jacobi et quidam alii, quibus rationem ab intellectu re distinguere placuit (1).

§ I.—DE SIMPLICI APPREHENSIONE.

Quid et
quotuplex
apprehensio
simplex.

Apprehensiones
suasivæ
et non suasivæ:

priora dici
possunt judicia
virtualia.

Objectum
simplicis
apprehensionis
vel est
complexum vel
incomplexum,
modus tamen
tendendi est
semper simplex.

An simplex
apprehensio
necessario præ-
cedat
judicium.

Dei cognitio est
perfectissimum
judicium

271. Ratio simplicis apprehensionis satis descripta manet in Dialectica (2). Potestque multiplex esse, prout ex eadem Dialectica constat; nunc vero dividi posset etiam in *suasivam* et non *suasivam*. Sunt enim quædam apprehensiones, complexionem aliquam exhibentes absque ullo fundamento vel motivo ad iudicandum impellente, ut si quis apprehendat Turcam modo saltantem, vel beatitudinem esse malam; et hæ vocantur non suasivæ. Aliæ vero, quæ suasivæ dicuntur, objectum exhibent suis stipatum motibus et rationibus urgentibus ad certo modo iudicandum: ut si quis audiat mortem amici a teste fidedigno, illam apprehendit prout a tali teste nuntiatur cum ratione sufficienti ad assentiendum, etiamsi nondum forte iudicet. Hujusmodi apprehensiones, licet non sint judicia formalia, dici tamen possunt judicia virtualia et radicalia, quia vehementer inclinant ad iudicandum, et aliquatenus iudicio æquivalent in vi certificandi intellectum, et removendi dubium (3). Objectum simplicis apprehensionis vel est aliquid simplex et incomplexum vel complexum, unde in Dialectica termini, qui objectum sunt simplicis apprehensionis, dividuntur in incomplexos et complexos. Recte tamen dicitur simplex etiam apprehensio complexi objecti, quia illud representat dumtaxat absque ulla affirmatione vel negatione, quam tantum excludit hic simplicitas.

Prima controversia circa simplicem apprehensionem est, an ea necessario præcedat iudicium; et dubium est tantum de mente humana: nam in Deo repugnat esse apprehensionem, quæ non sit perfectissima cognitio, atque adeo iudicium, totam cujuslibet rei cognoscibilitatem unico simplicissimo actu exhauriens. Angelus etiam saltem circa omnia,

(1) Apud Sanseverino, loc. cit. et art. 34, ubi fuse demonstrat identitatem potentie intelligentis ac ratiocinantis.

(2) *Dialect.* num. 11, pag. 119.

(3) *Lossada, de anim.* disp. 7, cap. 5, num. 81.

quæ evidenter cognoscit, non habet distinctionem hujusmodi actum, sed illico iudicat simplici actu sine compositione vel divisione terminorum prius imperfecte apprehensorum (1). Sententia ergo communissima est, iudicium in nobis præcedi a simplici apprehensione (2); negant tamen pauci veteres et plures recentiores inde a Thoma Reidio. Hic ut idealismi et scepticismi grassantibus erroribus firmissimum opponeret murum, excogitavit judicia quædam primitiva, quæ mens ex caeco naturæ impetu firmissime proferret antequam ipsam terminorum convenientiam vel discrepantiam perspexisset, prout alibi retulimus ac refutavimus (3). Ex hac doctrina, quam propugnarunt scholæ Scoticæ assecræ, et quidam etiam alii in Italia et Gallia, et præsertim Degerandus (4), sequitur, in hujusmodi judiciis instinctivis non præcedere simplicem apprehensionem, nec dari reapse terminorum vel extremorum comparisonem, ut eorum convenientia vel discrepantia detegatur. Negarunt etiam Rosminius et Giobertius, prout mox patebit ex eorum systematis circa idearum originem (5), simplicem aliquam apprehensionem præsupponendam esse præcise ante omne iudicium, vel primam mentis operationem esse apprehensionem aliquam distinctam a iudicio. Negavit etiam Garnierius Scholasticorum doctrinam, simplicem conceptionem iudicij prætere asserentium, neque id solum negavit, sed præterea etiam ejusmodi doctrinam alienam esse a Platone et Aristotele, immo et scepticismi cunctorumque, quibus vexata est Philosophia recentioribus temporibus, errorum causam exitisse (6).

Nihilominus communis sententia probatur 1.º efficacissime in judiciis ineventibus. Horum enim assensus non est

(1) Vide Suarez, fuse de his disserentem in lib. 2. de angelis, cap. 32.

(2) Vide Soto, *Logica, De præcognitionis*, quest. 1, *Circa secundum argumentum*; Suarez, *de angelis*, lib. 2, cap. 32, num. 5; Quiros, tract. 6, disp. 96, sect. 2, num. 13; Franciscus Alphonsus, disp. 14, de anim. sect. 2, num. 16; Lossada, disp. 8, cap. 4, num. 72.

(3) Vide *Logic Major.*, num. 85, pag. 534; num. 87, pag. 536.

(4) Vide apud Sanseverino, *Philosophia christiana*, etc., *Dynamologia*, vol. 3, pag. 1002, 1003. Neapoli, 1862.

(5) Vide interea Sanseverino, loc. cit. pag. 1003 seqq.

(6) Vide apud Sanseverino, loc. cit. pag. 1011 seqq.

licet sine
com positione;
angelus
etiam circa
proprium ob-
jectum
statim iudicat,
quin debeat
actum
apprehensionis
distinctam
præferre.
Quid dicendum
de humano
intellectu.
Sententia
Reidii
et aliorum,

contra
quam statuitur
communis
doctrina.

necessarius, sed pendet ab imperio voluntatis, quod donec accedat, cohibetur assensus, cum objectum ex se satis proportionatum non sit ad illum extorquendum (1). Atqui voluntas nequit imperare assensum circa objectum incognitum. Ergo antequam voluntas imperet assensum iudicii opinativi et ineventis, debet præsупponi cognitio ipsa terminorum et motivi sufficientis ad assensum, quæ certe apprehensiva erit, non iudicativa, cum ad iudicium non debeat aliud iudicium præsупponi. Verum est, interdum præsупponi iudicium de sufficientia motivi ad iudicandum, non tamen semper nec plerumque id in opinativo iudicio evenit; et cum præsупponitur, pendet etiam ab applicatione voluntatis, saltem dum sufficientia non est evidens (2).

Probatur 2.º generatim. Nam proprium est illius intellectus, qui de potentia transit ad actum, ut prius deveniat ad actum imperfectum et inchoatum cognitionis, quam ad perfectum et completum. Atqui noster intellectus transit de potentia ad actum pedetentim. Ergo prius venire debet ad actum imperfectum et inchoatum, qualis est simplex apprehensio, quam ad iudicium (3).

Probatur 3.º Iudicium importat perspicentiam identitatis aut discrepantie terminorum. Atqui hæc perspicentia prærequirit apprehensionem ipsorum terminorum. Ergo simplex apprehensio iudicium præcedat, necesse est. Confirmatur, quia simili modo pendet iudicium ab apprehensione, sicut conclusio a præmissis. Atqui conclusio elici nequit sine prævio præmissarum assensu. Ergo nec pronuntiari iudicium, nisi præcedat terminorum perceptio vel apprehensio simplex.

Hiscæ tamen argumentis non obstantibus, multi concedunt, non tam essentialem esse iudicii a simplici apprehensione dependentiam, ut nequeat homo per divinam omnipotentiam iudicare, nulla præeunte apprehensione, sicut naturaliter iudicat angelus. Et saltem quod beatifica visio, quamvis perfectissimum continens iudicium, non egeat apprehensione

Dependentia
iudicii a
prævio simplici
apprehensione
non est
essentialis nec
tanta,
quæ vincit

(1) Vide *Logic. Major.*, num. 42, 3.^a pag. 468.

(2) Vide Lössada, loc. cit. num. 72.

(3) Vide S. Thom. 1 p. quæst. 85, art. 5.

distincta, valde receptum est apud Theologos, inquit Ludovicus Lössada (1).

Dices 1.º Intellectus, cum primum cognoscit rem quamlibet, eam apprehendit ut forma vel proprietate aliqua affectam: sic v. g. apprehendit nivem ut albam, rosam ut coloratam. Atqui apprehendere sic rem est iudicare. Ergo prima rei cognitio iam iudicium importat.—Respond. *dist.* Major: Intellectus cum primum rem cognoscit, eam apprehendit ut forma vel proprietate aliqua præditam, confuso quodam modo, fere sicut sensus ipsi sensibilia referunt, *conc.*; distincte, *neg.* *Contradist.* Minor: apprehendere distincte, *conc.*; confuse ac per modum unius, *subdist.*: est iudicare proprie ac formaliter, *neg.*: improprie, *trans.* (2).

Dices 2.º cum Victore Cousino, iudicia saltem illa, quæ circa existentiam sive substantiarum sive affectionum actu præsentium versantur, idearum comparatione eformari non posse: qualia sunt hæc: *Corpora existunt, Ego cogito*. Nam si meum *ego*, non quidem existens, sed, ut fieri debet, ab existentia distinctum cum generali et abstracta existentie idea conferatur, ex hac collatione nihil aliud percipi poterit, nisi hoc, has ideas se mutuo non excludere; sed mei *ego* existentia realis percipi non poterit (3).—Respondeo, *neg.* assert. Et ad probationem dico in primis in huiusmodi iudiciis non fieri comparationem mei *ego* cum abstracta idea existentie vel cogitationis, sed cum concreta existentis et cogitantis.

(1) Lössada, loc. cit. num. 73. Cfr. Suarez, de Deo, lib. 2, cap. 18, num. 8.

(2) Vide S. Thom. 1 p. quæst. 14, art. 14; 1 p. quæst. 85, art. 5, ubi: *Intellectus humanus, inquit, necesse habet intelligere componendo et dividendo. Cum enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus, quæ non statim perfectionem suam habent, sed eam successive acquirunt. Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem; sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quæ est primum et proprium objectum intellectus; et deinde intelligit proprietates et accidentia, et habitudines circumstantes rei essentialiam. Et secundum hoc necesse habet unum apprehensum alii componere et dividere, et ex una compositione et divisione ad aliam procedere; quod est ratiocinari.*

(3) Cousin, *Cours. de l'histoire de la Philos.*, 23.ème leçon, apud Tongiorgi, *Psycholog.* num. 499.

nequeat per
divinam
omnipotentiam

Deinde intellectus per actum conscientiae primum in se reflectens, se ut existentem et cogitantem concrete et confuse cognoscit, postea vero distinctius efformans ideam sui et existentis vel cogitantis, eas convenire inter se deprehendit, et sic tandem iudicat (1).

Utrum
apprehensio
efficienter
influat
in subsequens
iudicium:
prima sententia

272. Secundo quaeri potest, an apprehensio praevia efficienter influat in iudicium. Res est valde dubia: plures cum P. Hurtado (2) negant, et statuunt simplicem apprehensionem solum concurrere ad iudicium per modum conditionis et applicationis, vel, ut alii loquuntur, *illuminative*, quia nempe simplex apprehensio intellectum illuminare debet, ut possit iudicare. Probantque suam assertionem primo, quia concursus effectivus supervacaneus est. Secundo, quia non minus necessaria est cognitio ad actus voluntatis, quam apprehensio ad iudicium; et nihilominus non concurrat instar efficientis causae. Tertio, quia apprehensio, cum sit actus ordinis naturalis, non concurrat efficienter ad actum Fidei supernaturalis, qui iudicativus est. Quarto, quia recordatio praemissarum non concurrat effective ad conclusionem, ut docent Conimbricenses (3). Ergo idem dicendum de apprehensione ad iudicium (4). Haec tamen argumenta, ut vides, non multum urgent. Primi veritas pendet ex vi argumentorum contrariorum. Alterum assumit fundamentum dubium et controversum; et praeterea fortasse quidam negabunt esse paritatem inter actum cognitionis respectu voluntatis, et actum apprehensionis respectu iudicii. Tertium quoque argumentum assumit rem valde controversam, circa quam Doctores gravissimi cum Suarez oppositum sentiunt, ut videre est apud P. Ripalda (5). Postremum etiam non rem evincit ob eandem rationem (6).

expenditur

(1) Cfr. Tongiorgi. loc. cit., num. 500.

(2) Hurtado, *Physic. disp.* 9, num. 51.

(3) *Logic. lib. 2. Prior. analyticor.*, cap. 1 de *Præcognitis*, quæst. 4, art. 2; paragr. *Urgeri tamen potest*.

(4) Vide Francisco. Soarez lusitan., *de anim. tract.* 3, disp. 3, sect. 2, paragr. 2, num. 71; Lössada *de anim. disp.* 8, cap. 4, num. 74. Cfr. disp. 4, cap. 4, num. 75.

(5) Vide Ripalda, *de Fide divina*, disp. 9, sect. 5; *de Ente supernaturali* 49 et 60.

(6) Qua de re cfr. Soarez lusitanus, loc. nup. citat., num. 72.

Alii ergo concedunt simplici apprehensioni concursum effectivum. Primo ob paritatem cum specie impressa et cum iudicio, quorum prima ad apprehensionem (1), alterum ad conclusionem effective concurrere docuimus (2). Praeterea iudicium est actus cognitionis, ut mox probabitur, ac proinde continet assimilationem cum objecto. Ergo eam accipit vel immediate ab objecto vel a specie vel a simplici apprehensione praecedente: non enim eam continet ex se intellectus, ut constat ex dictis, ad probandam necessitatem concursus objectivi vel speciei ad actum cognitionis. Atqui non immediate ab objecto, quod ad nullum actum intellectus per se concurrat, sed tantum media specie; nec a specie, quia hujus efficacia proxime absolvi videtur concursu in simplici apprehensionem. Ergo restat, ut hæc debeat efficienter concurrere ad iudicium (3). Harum opinionum utramvis, quæ magis placeat, elige.

altera se ostentat
expouit.

273. Quæritur tertio, utrum simplex apprehensio attingat non solum terminos, qui mox per iudicium copulantur, sed ipsam quoque copulam. Negant aliqui cum P. Vazquez (4), propterea quod attingere copulam est proprium secundæ operationis. Communis tamen sententia vel diserte affirmat cum Suarez (5), vel certe supponit affirmativam sententiam. Et merito, quia prius quam mens enuntiet, an res aliqua sit, vel non sit, non adest iudicium, sed simplex dumtaxat apprehensio. Atqui sæpe concipimus copulam, quin adhuc determinemus, an sit, vel non sit res. Ergo tunc copulam concipimus per solam simplicem apprehensionem. Resque manifesta est in quibusdam enuntiabilibus aut absurdis aut penitus imperviis nobis, quorum tamen non solum terminos, sed etiam copulam mente representamus, ut v. g. cum concipis vim harum propositionum: *Circulus est quadratus, astra sunt, vel non sunt paria*. Si in his completionibus non apprehenderetur, et consideraretur copula, non

Utrum simplex
apprehensio
attingere queat
ipsam copulam.

(1) Vide supra num. 114, 115, pag. 621 seqq., pag. 629 seqq.

(2) Vide *Logic. Major.* num. 215, 216, pag. 814, 818 seqq.

(3) Vide Soarez lusitan., qui hanc tenet opinionem, loc. cit.

(4) In 1.^{am} part. disp. 223, cap. 3.

(5) *Metaphys. disp.* 8, sect. 4, num. 4 et 8.

diceretur absurdum esse primum istorum enuntiabilem, alterum vero nobis incognitum: non enim sunt talia præcise ratione terminorum, sed ratione copulæ. Sic etiam notamus, et sugillamus errores contra fidem, v. g. hæresim Arii, Verbum divinum creaturam pronuntiantis, non ob aliud profecto, nisi quia apprehendimus copulam extremorum, unde resultat hæretica propositio. **Et confirmatur**, quia nemo dubitat de re, quam nullatenus cognoscit. Atqui sæpe dubitamus de unione vel copula extremorum alicujus enuntiabilis. Ergo profecto illam cognoscimus vel mente versamus, et quidem per simplicem apprehensionem; quia cognitio præcedens ipsam formalem unionem extremorum, quam mens facit per actum iudicii, non potest esse iudicativa, sed simpliciter apprehensiva. **Minor** hujus argumenti liquet, quia quando ego dubito, v. g. num Petrus sit sapiens vel bonus vir, profecto non dubito de Petro nec de sapientia vel bonitate seorsim ac secundum se, sed de unione vel copula extremorum.

Unde ad rationem adversariorum facillime respondetur: proprium videlicet secundæ operationis non est attingere copulam utcumque, etiam mere representativæ, sed adhæsiæ ac determinativæ (1), quia iudicium figit ac determinat intellectum ad unam partem contradictionis.

Quæri etiam solet de simplici apprehensione, num sit capax veritatis aut falsitatis. Sed controversia hæc fuse a nobis tractata est in *Logica Majori* (2).

§ II.—DE JUDICIO.

Quid iudicium, 274. Apprehensionis succedit in nobis iudicium, iudicium nempe proprium et formale, de quo solo nunc disputamus, ac distinctum ab improprio et virtuali, quod alibi descriptum reliquimus (3). Est autem iudicium proprie dictum

(1) Vide Quiros (disp. 66, sect. 1, num. 1), Franc. Alphons. (disp. 14, sect. 2, num. 8), Petr. Hurtad. (*de anim.* disp. 7, sect. 1), Arriaga (*de anim.* disp. 6, sect. 4), Izquierdo (*Pharus scientiar.* disp. 2, quæst. 4, num. 173), Lossada (disp. 8, cap. 4, num. 71), etc.

(2) Vide *Logic. Major.* num. 14, 15, pag. 422 seqq., et num. 18, pag. 433 seqq.

(3) Vide supra num. pag. 527; et *Psychologiæ*, vol. 1, num. num. 108, pag. 948.

actus intellectus, sententiam ferentis circa identitatem vel discrepantiam terminorum: unde dividitur in affirmativum et negativum (1). Iudicium affirmativum enuntiat rem esse, et vocatur etiam assensus et adhæsiō; negativum enuntiat rem non esse, ideoque vocatur dissensus (2). Quare iudicium affirmativum seu assensus dicitur esse veri, sicut e converso dissensus falsi: quia mens non assentitur nisi ei, quod est, aut certe credit esse ita, vel esse verum; nec dissentit nisi ab eo, quod putat esse falsum. Iudicium affirmativum *in nobis* dicitur, et est *compositio*, negativum autem *divisio*, nempe facta per intellectum, adhærendo vel non adhærendo rei prout a nobis cognitæ, seu affirmando vel negando ita esse. Quod si rationem quæras, cur nos iudicare nequeamus nisi componendo ac dividendo terminos, ea repetenda est ex imperfectione intellectus nostri, qui, quoniam species, quibus utitur ad res cognoscendas, utpote abstractæ a sensibus, imperfectæ sunt, non potest per unam solam perfecte cognoscere res; hinc non videt in subjecto prædicatum, sed unumquodque seorsum concipere debet, et unum cum alio conferre, ad hoc ut hoc esse vel non esse illud cognoscat, atque adeo enuntiet. Egregie S. Thomas: *Sicut in intellectu rationante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente et dividente comparatur prædicatum ad subjectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis veritatem, nunquam intelligeret discurrendo vel rationando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditalis subjecti haberet notitiam de omnibus, quæ possunt attribui subjecto, vel removeri ab eo; nunquam intelligeret componendo et dividendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet, quod ex eodem provenit, quod intellectus noster intelligit discurrendo, et componendo, et dividendo; ex hoc scilicet quod non statim in prima apprehensione alicujus primi apprehensi*

et quibus nominibus vocetur.

Cur nequeamus nos iudicare, nisi componendo ac dividendo terminos.

(1) Cfr. quæ de iudicio scripta sunt in *Logica Minori*, num. 88, pag. 223 seqq.

(2) Vide Fonseca (*Metaphys.* lib. 6, cap. 1, quæst. 3), Matrium (*de anim.* disp. 6, quæst. 10, art. 2, num. 298 seqq.), apud quos fuse probatur enuntiationem vel iudicium et assensum ac dissensum esse unum idemque. Verum operæ pretium non est in his diutius morari. Vide etiam De Benedictis, *Logica*, lib. 3, quæst. 2, cap. 2.

Num simplex apprehensio veritatis aut falsitatis sit capax.

potest inspicere quidquid in eo virtute continetur: quod continetur ex debilitate luminis intellectualis in nobis (1).

Quæ sit
judicium Dei

Et hæc quidem valent de actu judicii humani: ideo dicendam modo, judicium in nobis rationem habere compositionis et divisionis. Quia judicium Dei nullam compositionem vel divisionem importat, sed est actus simplicissimus juxta ac perfectissimus; unus intime comprehendens quidquid cognoscibile, et quantum cognoscibile est. Judicium etiam angeli, saltem in his, quæ evidenti cognitione novit, compositione vel divisione non eget, nec actu apprehensionis distincto, quia cum una specie totam rei essentiam ac proprietates cognoscant, uno actu intelligunt, quidquid nos componendo ac dicurriendo intelligimus (2). En judicium humanum, quæ secunda mentis operatio est, breviter adumbratum. Ut porro naturam ejus declaremus.

Judicium saltem
implicite
reflexionem
quamdam
importat,

275. Dicendum est 1.º judicium, sin minus explicite, implicite certe reflexionem quamdam importare, qua mens regrediatur quodammodo supra præcedentes apprehensiones, ut perscipiat terminorum identitatem vel discrepantiam, ex quo in *Logica* explicari solet veritatem esse in actu judicii modo proprio et speciali, nempe ut cognitum in cognoscente (3).

et perceptionem
identitatis
vel discrepantiam
terminorum,
quæ comparationem
eorundem
inter se
subaudit.

276. Dicendum est 2.º, judicium omne continere perceptionem identitatis vel discrepantiam terminorum, quæ subauditur comparationem quamdam eorundem inter se; quidquid in contrarium contendat Reidiani superius relati (4), Victor Cousin (5),

(1) S. Thom. 1 p. quaest. 58. art. 4 in corp.

(2) Vide S. Thom. loc. nup. cit. et 1 p. quaest. 85, art. 5; item Suarez, de angelis, lib. 2, cap. 32, ubi fuse res pertractatur.

(3) Vide *Logic. Major.* num. 16, pag. 429, 430; et num. 17, pag. 431.

(4) Vide supra, num. 263. Cfr. *Logic. Major.*, num. 85, pag. 534; num. 87, pag. 536.

(5) Hic judiciorum bina distinxit genera, alia spontanea, quæ sponte nature ex instinctu quodam pronuntientur circa rerum singularium existentiam, alia reflexa, quæ analysis elementorum in objecto singulari per judicia spontanea cognitione contentorum, et comparationem eorundem requirunt. Vide apud Sanseverino, loc. cit. pag. 1009; et Cousin, *Du vrai, du bien, du beau*, leçon III.

Damirom (1), Kantius (2) et alii. Assertio patet 1.º in enunciabilibus quibusdam, quæ si per modum quæstionis proponantur menti, quamvis vera in se possint esse, nullum profertur judicium; vel si quod profertur, temerarium sane ab omnibus habetur. Atqui nulla hujusce rei ratio alia esse potest, nisi quod mens non videat identitatem vel discrepantiam subjecti et prædicati in prædictis enunciabilibus. Ergo id signum manifestum est, mentem non posse judicare, nisi perscipiat identitatem vel discrepantiam terminorum; quidquid sit, utrum perspicentia ista sit ipsa judicii essentia, an vero actus distinctus formalem judicii actum præcedens, de quo mox dicemus.

Major constat innumeris exemplis. Si quis enim te interroget, num stellæ sint pares numero, non audebis sane asserere, nec negare. Idemque eveniet in omnibus prorsus illis quæstionibus et enunciabilium propositionibus, quas ignores, et in omnibus veritatibus cujuscumque ordinis scientiarum, antequam illas didiceris. Minor vero non minus innotescit, tum quia non potest alia ratio apta reddi; tum quia id ipsum probat responsio illa, *Nescio*, qua solent hujusmodi interrogationes excipi: nam quid tandem est nescire rem aliquam esse hoc vel alio modo, nisi nescire, utrum prædicatum conveniat subjecto? Tum denique quia omnes in ejusmodi eventu, si respondere necesse sit, animum applicant ad rem addiscendam, ut nimirum perspicere queant, num prædicatum tribuendum sit, necne, subjecto.

Prob. 2. quia repugnat facultatem cognoscitivam modo cæco peragere actum suum præstantissimum, per quem perfectius res cognoscuntur. Atqui intellectus est facultas cognoscitiva, ejus autem præstantissimus actus est judicium, cujus ope longe melius res cognoscuntur, quam ope simplicis apprehensionis; omnino autem cæce actum judicii perneret, nisi terminorum identitatem vel discrepantiam perspiceret. Ergo...

Dices forte cum Reidianis, hæc vera esse posse relate ad veritates secundarias, non autem relate ad primarias, quæ

(1) Damiron, *Logique*, sect. 1, chap. 1.

(2) Cujus judicia synthetica a priori ex impetu cæco nature profluunt, ut mox exponemus.

sunt fundamentum ac basis vitæ omnis intellectualis et moralis, ideoque firmiter asserendæ sunt quasi ex naturæ instinctu, etiam antequam mens perspicere queat identitatem vel discrepantiam terminorum.—Respondeo *neg.* assertum. Immo vero ex eo quod primitivæ veritates sint basis et fundamentum, oportet, ut clare perspiciantur, et ex ipsa terminorum evidentia non possint non admitti. Si enim fundamentum vitæ omnis intellectualis et moralis cæcum est, cæcum sit, oportet, totum cæterarum veritatum ædificium, tali nixum fundamento. Quare, deficiente cognitionibus nostris evidentia, lata sternitur via scepticismo et Kantii criticismo. Neque enim Kantius negavit necessitate quadam naturæ nos adigi ad certo quodam modo repræsentandas res, vel ad certa quædam pronuntianda judicia, sed negavit nos perspicere objectivam rerum realitatem, prout in se sunt, atque adeo negavit nos reapse cognoscere, utrum prædicatum conveniat, necne, subjecto, quemadmodum nostris iudiciis enuntiantur. Accedit, quod facultati cognoscitivæ nihil magis proportionatum esse queat, quam ipsæ primæ veritates, unde initium cogitandi et sciendi fieri debet in omni cognitionum ordine. Ergo si noster intellectus quidpiam perspicere valet, perspicere profecto debet veritates primitivas. Verum hæc fusiori disputatione non indigent (1); fuse vero illa pertractata reperies apud P. Salvatorem Tongiorgi (2).

277. Dicendum 3.º est *iudicium esse actum intellectus, non vero voluntatis*. Quod quamvis mirum alicui forte videatur a me tractari, quasi ulla de hac re superesse dubitatio queat, breviter tamen tractandum, quia non defuerunt, qui post fecundum illum errorum parentem, Cartesium (3), docerent iudicium esse actum voluntatis: ita videlicet senserunt

Judicium est
actus intellectus
non voluntatis,
prout
asserere
cartesiani:

(1) Cfr. scripta in *Logica Majori*, num. 87, pag. 536; num. 89, pag. 539 seqq.

(2) *Psychology*, num. 494 seqq.

(3) «Toutes les façons de penser, inquit Cartesius, que nous remarquons en nous peuvent être rapportées à deux générales, dont l'une consiste à percevoir par l'entendement, et l'autre à se déterminer par la volonté. Ainsi sentir, imaginer et même concevoir des choses purement intelligibles ne sont que des façons différentes d'apercevoir; mais désirer, avoir de l'aversion, assurer, nier, douter,

Mallebranchius et generatim cartesiani (1). Quamvis enim requirant ad actum iudicii præviam cognitionem (2), iudicium tamen formale putant esse *determinationem* quamdam voluntatis (3). Communis tamen sententia est hæc, quamvis voluntas nostra applicet intellectum ad iudicandum, ad iudicium formaliter et elicitive procedere ab intellectu. Primum horum patet experientia cujusque ac testimonio conscientiæ. Nam quamvis non semper requiratur imperium voluntatis, ut ponatur iudicium, sæpe tamen sentimus nos ideo iudicare, quia voluntas imperat assensum, ut fit in probabilibus, quæ non valent ex sese assensum extorquere, vel certe quia voluntas

sont des façons différentes de vouloir». Des Cartes, *Les principes de la Philosophie*, 1.re partie num. 32. Cfr. *Méditat.* 4.re, paulo post medium.

(1) Vide Mallebranche, *Recherche de la vérité*, lib. 1, cap. 12; Anton. Le Grand, *Institutio Philosophiæ secundum principia D. Renati Des Cartes*, part. 9, art. 5, num. 1.

(2) «J'avoue, iterum Cartesius, que nous ne saurions juger de rien, si notre entendement n'y intervient, parce qu'il n'y a pas d'apparence que notre volonté se détermine sur ce que notre entendement n'aperçoit en aucune façon; mais comme la volonté est absolument nécessaire, afin que nous donnions notre consentement à ce que nous avons aucunement aperçu, et qu'il n'est pas nécessaire pour faire un jugement tel quel que nous ayons une connoissance entière et parfaite; de là vient que bien souvent nous donnons notre consentement à des choses dont nous n'avons jamais eu qu'une connoissance fort confuse». Des Cartes, *ibid.* num. 34.

(3) «Nominè intellectus, inquit Le-Grand, nihil aliud intelligi debet, quam ea facultas, per quam mens absque specie aliqua materiali apprehendit quæcumque objecta, sive illa immaterialia sint, sive corporea». Le Grand, *loc. nup. cit.* num. 2.

Et paulo ante sic scripserat: «*Judicium vero, affirmatio, negatio, motus voluntatis*, atque omnes nostri appetitus et propensiones sunt diversi modi se determinandi, seu volendi». Le Grand, *ibid.* num. 1. —Item paulo post: «Secundum genus nostrarum cogitationum, provenit a voluntate seu a potentia, quæ in nobis est nosmetipsos determinandi, præbendo, aut negando assensum iis rebus, quæ ab intellectu proponuntur. Quia hic est ordo inter nostras cogitationes, ut *lumen intellectus* semper præcedat actiones nostræ voluntatis; quia *intellectus* est quasi fax, sine qua voluntas non potest aliquid determinare. Quando dico voluntatem haud posse aliquid determinare, nisi quod ei monstraverit intellectus; non ita accipiendum est, quasi illæ duæ potentie sint res a se distinctæ, sed unam et eandem

imperat attentionem, studium et considerationem, unde sequitur iudicium vel series iudiciorum et ratiociniorum. Negari ergo nequit voluntatem, saltem sæpe, movere atque applicare intellectum ad iudicandum. Quæ est conclusio particularis doctrinæ generalis, ex qua S. Thomas et Scholastici communiter sentiunt, quod *voluntas per modum agentis movet omnes animæ potentias ad suos actus, præter vires naturales vegetativæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur* (1).

Aterum vero probatur 1.º Etenim ab ea potentia procedit elicitive iudicium, cuius est verum attingere; verum enim proprie ac perfecte solum iudicio inest, iudicium vero est actus natura sua tendens ad verum ita, ut non possit esse nisi circa verum vel sub ratione atque apparentia veri. Unde etiam sicut in actibus intellectus inest veritas aut falsitas, ita in actibus voluntatis bonitas vel malitia. Atqui verum est objectum intellectus, sicut bonum voluntatis. Ergo iudicium est actus elicitus ab intellectu, non a voluntate. 2.º Idem manifestum fit ex communi sensu; quia iudicare non est, nec ab ullo apprehenditur ut actus volendi, aut generatim appetendi, sed tamquam actus enuntiandi, declarandi vel definiendi, quid vel qualis res aliqua sit. At quid vel qualis res aliqua sit, non spectat ad voluntatem. 3.º Confirmatur ex eo, quod sæpe iudicio assentimur, vel dissentimus, repugnante vel vehementissime refragante voluntate, cui maxime placeret, ut aliter res esset, ac iudicaretur, quam reapse homo cogitur iudicare. Unde si iudicium foret actus voluntatis, idipsum, quod affirmat iudicando, simul negaret vel renueret eadem voluntas detestando, et vicissim: quod ægre intelligitur, qui fieri possit.

mentem esse, quæ diversimode consideratur, prout percipit aut vult; sive prout patitur, et agit. Intellectus enim est potentia passiva, quæ in hoc consistit, quod rerum ideas recipiat, et passive se habeat in ordine ad suas perceptiones; voluntas vero est facultas, quæ mens eligit, seu se determinat ad omnem illud amplectendum, aut fugiendum, quod intellectus clare percipit. Adeo ut velle nihil aliud sit, quam mentem se libere determinare ad aliquid faciendum, aut ad illud idem non faciendum, ad affirmandum rem esse talem, aut negandum esse talem. Le Grand, *ibid.* num. 3. Cfr. de la Forge, cartesianus, de mente humana, cap. 8, paragr. 4.

(1) S. Thom. 1. p. quæst. 83, art. 4.

278. Dices 1.º Iudicium aut est affirmativo aut negatio. Atqui affirmatio et negatio sunt actus voluntatis; siquidem affirmatio importat consensum, negatio autem dissensum, qui sunt actus voluntatis.—*Respondeo, neg.* Minor. Ad cuius probationem in primis noto, quod affirmatio proprie non importet consensum, sed tantum assensum; deinde nego, quod assensus et dissensus sit solius voluntatis, et non etiam intellectus. Sane assentire est quasi ad aliud sentire, et sic importat quamdam distantiam ad id, cui assentitur. Sed consentire est simul sentire, et sic importat quamdam conjunctionem ad id, cui assentitur. Et ideo voluntas, cuius est tendere ad ipsam rem, magis proprie dicitur consentire; intellectus autem, cuius operatio non est secundum motum ad rem, sed potius e converso (quia videlicet intellectus operans trahit ad se intentionaliter objectum, voluntas vero trahitur ab illo) (1)... magis proprie dicitur assentire, quamvis unum pro alio poni solet (2). Ceterum consensus et dissensus de intellectu et voluntate diversimode dicuntur: intellectus nempe dicitur assentiri, quatenus affirmat rem ita esse, et dissentit, quatenus negat; voluntas vero consentit quatenus complacet in aliquo; dissentit vero, quatenus aversatur. Unde consensus vel assensus et dissensus intellectus sunt circa verum et falsum; consensus autem et dissensus voluntatis circa bonum et malum, ideoque sunt actus diversissimi et ratione objecti formalis et ratione modi tendendi (3).

Dices 2.º Nemo assentitur, nisi velit. Sed qui iudicat, assentitur. Ergo iudicium actum esse voluntatis dicendum est.—*Respondeo, dist.* Major.: quatenus voluntas, vel imperat in dubiis assensum, vel certe intellectum ad rei

Objectiones
quædam
solutæ.

Quo pacto
assensus et
dissensus
dicantur de
intellectu et
voluntate.

(1) Quæ de re lege S. Thom. 1. p., quæst. 78, art. 1, et suo loco nonnihil dicitur exponendo discrimen in modo tendendi ad objectum inter cognitionem et appetitionem.

(2) S. Thom. 1. 2. quæst. 15, art. 1 ad 3.um Cfr. 3.^a dist. 23, quæst. 2, art. 2, solut. 1.^a ad 1.um; de verit., quæst. 14, art. 3, ad 3.um.

(3) Intellectus, inquit Angelicus, in iudicando habet duos actus, scilicet affirmationem, quæ assentit vero, et negationem, quæ dissentit a falso: quibus duobus respondent duo proportionaliter in vi appetitiva, prosecutio, quæ tendit in bonum, et inheret ei, et fuga, quæ recedit a malo, et dissentit. S. Thom., *Ethicor.* lib. 6, lect. 2, paragr. d.

considerationem applicat, ut mox iudicet, *trans.*: quatenus assensus ipse elicitive procedit a voluntate, *neg.* Et *concessa* Minore, *neg.* conseq. Transmissi autem primum membrum distinctionis, quia non ad omne prorsus iudicium requiritur applicatio voluntatis; nam sæpe sponte et absque ullo voluntatis imperio vel influxu occurrere possunt intellectui objecta, quæ si evidentiæ sint, illico extorquent assensum illius. Cum potissimum ad ipsum actum voluntatis requiratur prævia cognitio et iudicium circa bonitatem et convenientiam objecti hic et nunc assequendi et etiam ipsius applicationis intellectus ad rei considerationem.

Dices 3.º Cum Mallebranchio, iudicium esse quietem quamdam desiderii sciendi aliquid; iudicium enim in eo consistit, quod voluntas «iis, quæ sibi ab intellectu objiciuntur, sponte et placide acquiescat». Desiderium autem et quies ad voluntatem spectat.

Respondeo, *dist.* Major. Iudicium est causa quietis illius, *concl.*; nam qui scire cupit, obtenta scientia, complacet per voluntatem, et gaudet, sicut generatim quiescit, et complacet voluntas finem assecuta. Iudicium ipsum in se formaliter est quies desiderii sciendi, *subdist.*: est quies affectiva, *neg.*; est quies sita in cessatione ab ulteriore inquisitione, *trans.*, quia ita re vera est in iudicio certo et evidenti.

Dices 4.º Jure merito post Cartesianum nomen voluntatis fit «illi potentiæ, quam habemus nos determinandi, sive respectu veri sive respectu boni, non restringentes simpliciter id nomen, quemadmodum in scholis fieri solet, ad principium nostrarum actionum moralium, verum id in genere extendentes ad principium omnium nostrarum determinationum...; quia videtur mens non alio modo agere in amplectendo vero et rejiciendo falso, quam in sequendo bono, et fugiendo malo, æqualiter enim fertur in hoc et illud per determinationem suæ voluntatis» (1).—Respondeo *neg.* simpliciter assertum, quia hujusmodi confusiones inducendæ non sunt contra communem sensum et vulgi et sapientium, et contra rationem, quæ perspicue docet verum et falsum

(1) Ita Cartesianus Ludovicus de la Forge, *de mente humana*, cap. 8.

exhibere objectum formale diversissimum a bono et malo, ideoque potentias et potissimum actus circa talia objecta versantes, specificè diversos esse. Ratio etiam ab adversario adjecta falsa est, ut constat ex nuper dictis circa assensum et dissensum intellectus et voluntatis. Quod vero tandem asseritur, mentem et in verum et in bonum ferri per determinationem voluntatis, solum probat voluntatem, saltem sæpe (quamvis non semper) *applicare* intellectum ad verum considerandum et assequendum, quod ultro profitemur, ex quo tamen concludere non licet, iudicium ipsum esse actum elicitum a voluntate; sicut nec per ipsos adversarios cognitio generatim veri est actus voluntatis, sed intellectus, et nihilominus fieri potest, ut mens aliquando non habeat cognitionem vel simplicis apprehensionis, nisi per imperium et applicationem voluntatis. Verbo, adversarii confundunt principium determinans et applicans cum principio immediate efficiente vel eliciente: quod profecto egregium specimen est cartesiani accuminis. Sane voluntas iudicium determinare dici potest, quin illud efficiat. Primo enim, quoniam proprium est voluntatis movere alias potentias ad actum, ut suo loco dicemus, potest voluntas intellectum applicare ad considerationem rei, et sic ipsa quidem determinabit, vel imperabit actus intellectus, quin tamen eliciat; sicut nullatenus voluntas videt, cum imperat oculis, ut aliquid respiciant, et videant. Deinde ipse formalis actus iudicii sæpe tribuitur voluntati, quin tamen ab ipsa elicitive procedat, videlicet in enuntiationibus inevidentibus. Objectum enim evidens non eget imperio voluntatis ad extorquendum intellectus assensum, prout in *Logica* demonstratum reliquimus (1); objectum autem inevidens nequit per se assensum extorquere, quamvis idoneis fulciatur motivis (2); potest tamen illud imperare, ac determinare voluntas, prudenter quidem si motiva sint probabilia, imprudenter vero, si motiva careant probabilitate. Prudens enim est assensum opinativum præstare pro motivorum gravitate, imprudens autem ac temerarium aut assentire sine

(1) Vide *Logic. Major.* num. 80, pag. 524.

(2) Vide *Logicam Major.*, num. 42, 3.º pag. 468; num. 57, pag. 493, 494.

idoneis motivis, aut firriorem præstare assensum, quam motiva postulant (1). Evidens porro est ex eo, quod sic voluntas imperare ac determinare valeat iudicium, nullatenus sequi, quod ipsa voluntas iudicet. Ergo perperam cartesiani iudicium attribuunt voluntati.

Dices 5.º sententiam negantem iudicium esse actum voluntatis, tandem inniti sententiæ realiter distinguenti potentias animæ, nominatim intellectum et voluntatem. Si enim contraria sententia supponatur, quidquid intellectus facere dicitur, reapse faciet voluntas, et vicissim, ac proinde verissime voluntas iudicabit. Atqui sententia realiter distinguens potentias falsa est, aut certe valde incerta.

Respondeo, *neg.* Major., quia sententia negans iudicium esse actum voluntatis, communis est etiam inter eos, qui potentias non distinguunt. Probationem vero *distinguo*. Negata distinctione potentiarum, quidquid intellectus facere dicitur, reapse faciet voluntas, et vicissim, in sensu reali, *transeat*; in sensu formali, *nego*, saltem si admitatur, ut communiter admititur, distinctio rationis. Sic ergo sicut non recte et philosophice dicitur in homine animalitas principium intelligendi, sed tantum rationalitas, ita etiam in sententia negante realem distinctionem nequit voluntas dici principium eliciens actum iudicii.

279. Dicendum 4.º *Compositio mentalis, quam iudicium in nobis importat, non est compositio terminorum mere apprehensa vel considerata, sed effecta quodammodo a mente iudicantis, assentiendo videlicet, vel dissentiendo eorum identitati.*

Compositio
mentalis, quam
iudicium
importat, non
est compositio
terminorum
mere apprehen-
sa, sed effecta
per mentem:

Ratio est in promptu, si revocetur in memoriam, quod alibi diximus, nimirum posse per simplicem apprehensionem cognosci et considerari non solum simplicia objecta et rationes intelligibiles, sed etiam integrum aliquod enuntiabile vel propositionem cum suis terminis et copula. Hinc enim liquido fluit posse in mente propositionem esse pure objective, quin mens eidem adhæreat, feratve de illa sententiam,

(1) Vide *Logicam Major.* num. 39, pag. 463 seqq.

sed solum intelligendo vim terminorum ac totius complexionis. Quemadmodum enim potest mens reflexe iudicare de veritate vel falsitate alicujus propositionis, ita etiam potest eam solum considerare, nihil iudicando de illa, sicut accidit quotiescumque proponitur per modum questionis enuntiabile aliquod vel insolubile, vel certe dubium consideranti illud; immo etiam quotiescumque cogitatur propositio aliqua, quæ tamquam falsa rejicitur, ut si v. g. tamquam hæreticum respuas hoc enuntiabile: *Spiritus S. mortuus est in cruce pro homine*. Tunc enim certissime est in mente tua compositio ista vel complexio, enuntiabile absurdum præ se ferens, secus enim nec posses illam hæreticam pronuntiare; est autem pure objective, seu apprehensa, non autem vere a te effecta, ideoque non constituit iudicium, ut patet ex communi omnium sensu. Idemque manifestius ostenditur ex quibusdam terminis complexis, in quibus uterque conceptus et unio actualis eorundem apprehenditur; et nihilominus nullum continetur iudicium. Considera v. g. subjectum hujus propositionis: *Animal rationale est hominis definitio*; vel prædicatum hujus alterius: *Petrus est homo doctus*. Uterque hic terminus complexus, *animal rationale* et *homo doctus*, et secundum partes complexionis et secundum convenientiam earundem, ita perspicitur ab intellectu, ut etiamsi ex illis formarentur hæc propositiones: *hoc animal* (nempe hominis) est rationale, et: *Hic homo* (Petrus) est doctus, non melius nec magis perciperentur iidem termini eorumque convenientia. Certum ergo esse debet iudicium, ex nativa et characteristicis sue naturæ tendentia importare talem terminorum compositionem, quæ ab eodem iudicante non simpliciter facta intelligatur, sed fiat re vera, eidem adherendo, assentiendo, vel eam approbando, ratificando, vel circa illam ferendo sententiam, et sic formam prædicato expressam attribuendo subjecto, vel ab eo removendo. Termini enim, subjectum videlicet et prædicatum, exprimunt conceptus objectives, actus vero iudicii subsequens illos invicem comparatos, ut eorum identitas vel discrepantia detegatur, componit in unum, prædicatum attribuens subjecto, vel ab eo removens (1).

(1) Cfr. S. Thom. 1 p., quæst. 58, art. 4, ad 1.um

Unde ex parte mentis in actu iudicii semper adest unio vel copula extremorum ab illa effecta, quamvis ex parte objecti per iudicium expressi non semper adsit compositio formæ per prædicatum significatæ cum forma per subjectum significatæ, sed compositio vel divisio aut remotio, prout iudicium sit affirmativum vel negativum (1). Hinc vides, cur iudicium sit unum idemque cum affirmatione vel negatione, assensu vel dissensu, quia nulla fieri potest a mente compositio terminorum, nisi vel affirmando vel negando prædicatum de subjecto, ideoque assentiendo vel dissentiendo eorum identitati.

unde
intelligitur, cur
iudicium sit
affirmatio
vel negatio,
assensus vel
dissensus.

Utrum actus
iudicii
cognitionem
importet:

variae
sententiae.

280. Illud vero in controversiam adducitur, utrum actus formalis iudicii cognitionem importet. Concedunt illi omnes, inter quos hæc agitur quæstio, ante iudicium poni debere cognitionem terminorum et eorundem comparisonem, ex qua perspicitur quæsitæ convenientia vel discrepantia; disputant autem, utrum mentalis illa compositio, prædicatum subjecto attribuens, vel ab eo removens, sit actus aliquis cognoscitivus. Et controversia tandem huc revocari videtur, utrum formale iudicium consistat in actu, quo mens perspicit prædicatum inesse, vel non inesse subjecto, seu cognoscit convenientiam vel discrepantiam eorum inter se. Primus,

(1) Cum conceptiones intellectus, inquit Angelicus, sint similitudines rerum, ea quæ circa intellectum sunt, dupliciter considerari et nominari possunt: uno modo secundum se, alio modo secundum rationes rerum, quarum sunt similitudines. Sicut imago Herculis secundum se quidem dicitur et est cuprum; in quantum autem est similitudo Herculis, nominatur homo. Sic etiam, si consideremus ea, quæ sunt circa intellectum secundum se, semper est compositio, ubi est veritas et falsitas; quæ nunquam inveniuntur in intellectu, nisi per hoc quod intellectus comparat unum simplicem conceptum alteri. Sed si referatur ad rem, quandoque dicitur compositio, quandoque dicitur divisio. Compositio quidem, quando intellectus comparat unum conceptum alteri, quasi apprehendens conjunctionem aut identitatem rerum, quarum sunt conceptiones; divisio autem, quando sic comparat unum conceptum alteri, ut apprehendat res esse diversas. Et per hunc etiam modum in vocibus affirmatio dicitur compositio, in quantum conjunctionem ex parte rei significat; negatio vero dicitur divisio, in quantum significat rerum separationem. S. Thom., *Perihermen.* lib. 1, lect. 3, paragr. b.

quem ergo noverim, e veteribus negavit iudicium esse actum cognoscitivum P. Joannes Baptista de Benedictis (1), quem sequuntur PP. Fernandez Cuevas, Tongiorgi et Palmieri (2). Controversia vero hæc cum illa alia conseritur, utrum iudicium formaliter consistat in apprehensione convenientiæ vel discrepantiæ terminorum, an vero in actu alio consequente assensus vel dissensus, aut compositionis terminorum, quorum prius apprehenditur convenientia. Hoc ultimum assertit P. Tongiorgi, unde concludit iudicium formaliter non esse actum cognitionis. Additque sententiam, quæ iudicium formaliter in prædicta apprehensione convenientiæ vel discrepantiæ reponit, a Lockio profectam fuisse ac propagatam, et a Condillaco postea et a sensistis propugnatam (3). Eandem tenet doctrinam PP. Josephus Fernandez de Cuevas (4), Palmieri (5) et alii. Verum iudicium esse formaliter actum cognoscitivum dudum ante Lockium docuit Eximius Doctor (6), P. Fonseca (7), Franciscus Sylvius (8), Molina (9), Quiros (10), Rhodes (11), Hurtadus, Granadus et alii plures (12). Quod

(1) *Philosophia peripatetica*, tom. 1, *Logica*, lib. 3, quæst. 2, cap. 1. Dico 2.^a

(2) Cuevas, *Psychologia*, num. 61; Tongiorgi, *Psycholog.*, num. 492, 3.º; Palmieri, *Anthropolog.*, thes. 36 in fine 1.^æ partis.

(3) Vide Tongiorgi, *Psycholog.*, num. 476, 477 seqq.; num. 490 et 492, 3.º

(4) *Philosophiæ rudimenta*, *Logica*, num. 25.

(5) *Anthropolog.*, thes. 36.

(6) *De anim.* lib. 3, cap. 6, num. 4; et *Metaphys.* disp. 8, sect. 4, num. 5, ubi hæc diserte scribuntur: «Fieri non potest, ut intellectus componat prædicatum cum subjecto, actu cognoscendo eorum conjunctionem, quam in re habent, vel habere existimantur, quin iudicet ita esse vel non esse. Quia, si totum hoc cognoscit, nihil est, quod iudicium addere possit. Igitur iudicium compositionis in cognitione illa consistit, qua cognoscitur prædicatum convenire subjecto».

(7) *Metaphysica* lib. 6, cap. 1, quæst. 4, sect. 3 fin.

(8) Sylvius, in 1.^{am} part. quæst. 58, art. 4 initio.

(9) In 1.^{am} part. quæst. 1, art. 3, disp. 3, conclus. 2.

(10) *Curs. philos.* tract. 6, disp. 96, sect. 2.

(11) *Philos. peripat.* lib. 1, disp. 3, quæst. 1, sect. 1 fin.

(12) Cfr. apud P. Sebastianum Izquierdo, *Pharus scientiar.*, disp. 2, quæst. 4, num. 170.

unde
intelligitur, cur
iudicium sit
affirmatio
vel negatio,
assensus vel
dissensus.

Utrum actus
iudicii
cognitionem
importet:

variae
sententiae.

Unde ex parte mentis in actu iudicii semper adest unio vel copula extremorum ab illa effecta, quamvis ex parte objecti per iudicium expressi non semper adsit compositio formae per praedicatum significatae cum forma per subiectum significata, sed compositio vel divisio aut remotio, prout iudicium sit affirmativum vel negativum (1). Hinc vides, cur iudicium sit unum idemque cum affirmatione vel negatione, assensus vel dissensus, quia nulla fieri potest a mente compositio terminorum, nisi vel affirmando vel negando praedicatum de subiecto, ideoque assentiendo vel dissentiendo eorum identitati.

280. Illud vero in controversiam adducitur, utrum actus formalis iudicii cognitionem importet. Concedunt illi omnes, inter quos haec agitur quaestio, ante iudicium poni debere cognitionem terminorum et eorundem comparisonem, ex qua perspicere queat illorum convenientiam vel discrepantiam; disputant autem, utrum mentalis illa compositio, praedicatum subiecto attribuens, vel ab eo removens, sit actus aliquis cognoscitivus. Et controversia tandem huc revocari videtur, utrum formale iudicium consistat in actu, quo mens perspicit praedicatum inesse, vel non inesse subiecto, seu cognoscit convenientiam vel discrepantiam eorum inter se. Primus,

(1) Cum conceptiones intellectus, inquit Angelicus, sint similitudines rerum, ea quae circa intellectum sunt, dupliciter considerari et nominari possunt: uno modo secundum se, alio modo secundum rationes rerum, quarum sunt similitudines. Sicut imago Herculis secundum se quidem dicitur et est cuprum; in quantum autem est similitudo Herculis, nominatur homo. Sic etiam, si consideremus ea, quae sunt circa intellectum secundum se, semper est compositio, ubi est veritas et falsitas; quae nunquam inveniuntur in intellectu, nisi per hoc quod intellectus comparat unum simplicem conceptum alteri. Sed si referatur ad rem, quandoque dicitur compositio, quandoque dicitur divisio. Compositio quidem, quando intellectus comparat unum conceptum alteri, quasi apprehendens conjunctionem aut identitatem rerum, quarum sunt conceptiones; divisio autem, quando sic comparat unum conceptum alteri, ut apprehendat res esse diversas. Et per hunc etiam modum in vocibus affirmatio dicitur compositio, in quantum conjunctionem ex parte rei significat; negatio vero dicitur divisio, in quantum significat rerum separationem. S. Thom., *Perihermen.* lib. 1, lect. 3, paragr. b.

quem ergo noverim, e veteribus negavit iudicium esse actum cognoscitivum P. Joannes Baptista de Benedictis (1), quem sequuntur PP. Fernandez Cuevas, Tongiorgi et Palmieri (2). Controversia vero haec cum illa alia conseritur, utrum iudicium formaliter consistat in apprehensione convenientiae vel discrepantiae terminorum, an vero in actu alio consequente assensus vel dissensus, aut compositionis terminorum, quorum prius apprehenditur convenientia. Hoc ultimum asserit P. Tongiorgi, unde concludit iudicium formaliter non esse actum cognitionis. Additque sententiam, quae iudicium formaliter in praedicta apprehensione convenientiae vel discrepantiae reponit, a Lockio profectam fuisse ac propagatam, et a Condillaco postea et a sensistis propugnatam (3). Eandem tenet doctrinam PP. Josephus Fernandez de Cuevas (4), Palmieri (5) et alii. Verum iudicium esse formaliter actum cognoscitivum dudum ante Lockium dicitur Eximius Doctor (6), P. Fonseca (7), Franciscus Sylvius (8), Molina (9), Quiros (10), Rhodus (11), Hurtadus, Granadus et alii plures (12). Quod

(1) *Philosophia peripatetica*, tom. 1, *Logica*, lib. 3, quaest. 2, cap. 1. *Dico* 2.^a

(2) Cuevas, *Psychologia*, num. 61; Tongiorgi, *Psycholog.*, num. 492, 3.^a; Palmieri, *Anthropolog.* thes. 36 in fine 1.^a partis.

(3) Vide Tongiorgi, *Psycholog.* num. 476, 477 seqq.; num. 490 et 492, 3.^a

(4) *Philosophia rudimenta*, *Logica*, num. 25.

(5) *Anthropolog.* thes. 36.

(6) *De anim.* lib. 3, cap. 6, num. 4; et *Metaphys.* disp. 8, sect. 4, num. 5, ubi haec disertè scribuntur: «Fieri non potest, ut intellectus componat praedicatum cum subiecto, actu cognoscendo eorum conjunctionem, quam in re habent, vel habere existimantur, quin iudicet ita esse vel non esse. Quia, si totum hoc cognoscit, nihil est, quod iudicium addere possit. Igitur iudicium compositionis in cognitione illa consistit, qua cognoscitur praedicatum convenire subiecto».

(7) *Metaphysica* lib. 6, cap. 1, quaest. 4, sect. 3 fin.

(8) Sylvius, in 1.^a part. quaest. 58, art. 4 initio.

(9) In 1.^a part. quaest. 1, art. 3, disp. 3, conclus. 2.

(10) *Curs. philos.* tract. 6, disp. 96, sect. 2.

(11) *Philos. peripat.* lib. 1, disp. 3, quaest. 1, sect. 1 fin.

(12) Cfr. apud P. Sebastianum Izquierdo, *Pharus scientiar.*, disp. 2, quaest. 4, num. 170.

vero iudicium sit actus mentis cognoscens vel advertens prædicatum subjecto convenire vel non convenire docet idem Suarez (1) et fuse ac sæpius P. Vazquez (2), P. Valentia (3),

(1) «Quoties intellectus comparat aliquod prædicatum subjecto, vel id præstat cognoscendo ei convenire, vel cognoscendo non convenire, vel neutrum cognoscendo; quando hoc tertio modo comparat, est mera apprehensio sine iudicio; quando vero comparat primo vel secundo, iam est compositio iudicativa. Iudicium ergo ille actus est, quo intellectus cognoscit unum convenire alteri, quapropter iudicium non est actus realiter distinctus a compositione intellectus cognoscitiva connexionem: et quia in hac compositione cognoscitiva etiam includitur apprehensio et formatio rei cognitæ; ideo quando isto modo fit compositio, in illa includitur apprehensio et iudicium, ratione tantum non re distincta; quæ omnia ita probantur», Suarez, etc. *de anim.* lib. 3, cap. 6, num. 4.

(2) In 1.^{am} part. disp. 223, cap. 3, num. 16; In 1.^{am} 2.^e disp. 62, cap. 3; et fusius In 1.^{am} 2.^e disp. 79, cap. 3, num. 12, 13 et 14, ubi sic rem concludit: «Cum igitur omne iudicium sit, vel per assensum, vel dissensum, ex dictis facile colligi potest, quid sit iudicium; est enim cognitio convenientiæ aut disconvenientiæ et repugnantæ unius rei cum alia in enuntiatione. Quocirca, ut notavimus supra (disp. 65, cap. 1), dubium, quod opponitur iudicio et assensui atque dissensui, nihil aliud erit, quam apprehensio duarum extremitatum et conceptuum, in qua non apparet neque convenientia, neque disconvenientia unius cum alio: tunc enim hæret intellectus, neque in una parte contradictionis neque in alia cognoscit convenientiam aut positivam disconvenientiam, sed tantum non cognoscit, neque attingit convenientiam aut disconvenientiam et repugnantiam, nempe cum non apparent rationes, quæ unum aut aliud ostendant: ut cum ignorantiam numerum stellarum proponitur astra esse paria, hæretque, neque cognoscit hoc prædicatum convenire huic subjecto, neque repugnare. Potest etiam esse dubium per actum reflexum, ut ibidem explicavimus: ex hoc autem sequitur, verbum *est*, quod ponitur ut connexio in enuntiationibus vocis, non habere peculiarem aliquem conceptum in intellectu, sed per illud explicari conceptum duorum extremorum cum convenientia inter se, in quo consistit ratio assensus: et eodem modo verbum *est*, negatum in propositionibus negativis, non denotare peculiarem conceptum in mente, sed disconvenientiam extremorum inter se ut l. p. disp. illa 223, cap. 3, explicavimus.

(3) Valentia, In 1.^{am} part., disp. 1, quæst. 14, punct. 2, ubi sic definit iudicium. «Compositio vero intellectus est ille posterior conceptus, quo advertimus varios conceptus simplices, prius formatos

Hurtado (1) et Lossada (2). Idemque nostris diebus tradiderunt clarissimi viri Dmowski (3), S. Severino (4), Schiffini (5), Van der Aa (6), Lahousse (7), Mendive (8), Boedder (9).

Hæc tamen sententia iudicium reponens in actu mentis perspicientis prædicatum convenire subjecto vel non convenire, non nihil difficultatis habet. Nam convenit apud omnes iudicium esse adhæsiorem quamdam vel assensum aut dissensum mentis, vel affirmationem aut negationem, actumque qui fert sententiam de identitate vel discrepantia inter subjectum et prædicatum. Ergo natura iudicii constituenda est in tali actu, qui vere rationem habere queat assensus vel dissensus, affirmationis aut negationis, vereque *ferat sententiam* de apprehensio. P. Suarez, et potissimum P. Vazquez, ad hoc ut vere detur assensus aut dissensus mentalis, videntur in locis citatis nihil amplius requirere, nisi quod mens perspicat prædicatum inesse subjecto, vel apprehendat prædicatum et subjectum et copulam aut convenientiam vel discrepantiam eorumdem, quia nimirum ejusmodi apprehensionem esse putant ex se ipsa assertivam. At

ab intellectu, et etiam objecta illorum, convenire alicui rei. Et divisio est conceptus, quo aliquem conceptum simplicem et objectum ejus removemus a re. Alque hæc conjunctio vel remotio conceptuum de aliqua re, significatur per copulam orationis affirmativæ vel negativæ.

(1) *De anim.* disp. 7, sect. 2, num. 13. «Itaque affirmare nihil est aliud, inquit, quam cognoscere subjectum et prædicatum esse idem».

Unde sæculo elapso doctissimus vir P. Salvator Maria Roselli ex S. Prædicatorum Ordine sic concludebat: «Quare nihil novi nos docuit Lockius, cum ait (*Essai* etc. lib. 4, cap. 1, paragr. 1): *La connaissance n'est autre chose que la perception de la liaison et de la convenance ou d'opposition et de la disconvenance qui se trouve entre deux de nos idées*. Roselli, *Summ. Philos.*, tom. 1, quæst. 21, art. 2, num. 857, nota (2).

(2) *De anim.* disp. 8, cap. 4, num. 78.

(3) *Logic.* part. 1, art. 2, paragr. 1.

(4) *Dynamilog.* vol. 3, cap. 7, art. 30, pag. 1137 seqq.

(5) *Metaphys. special.* vol. 1, pars altera, disp. 2, sect. 9, thes. 14.

(6) *Psycholog.* prop. 14.

(7) *Psycholog.* pars 3.^a thes. 29.

(8) *Psycholog.* num. 170.

(9) *Psycholog.* lib. 1, thes. 23.

vero Joannes a S. Thoma (1), Molina (2), Quiros (3), Lossada (4) et alii negant ejusmodi apprehensionem solam sufficere ad declarandum peculiarem indolem cognitionis assertivæ vel tendentiam definitivam ac determinativam, quæ inest omni judicio; quia apprehensio illa convenientiæ vel discrepantiæ potest esse sine vero actu judicii, ut jam satis constare potest ex præcedenti propositione. Quare recentiores quidam ut PP. Vander Aa, Lahousse et Boedder ad hoc, ut prædicta apprehensio rationem hæbeat judicii, seu assensus vel dissensus, requirunt, ut conjuncta sit cum quiete animi cessantis ab ulteriori rei examine; et sic statuunt, tum apprehensionem identitatis et convenientiæ sortiri rationem judicii et a mera simplici apprehensione distingui, cum connotat ejusmodi quietem et absentiam ulterioris examinis, unde judicium non addere ullum novum actum realiter distinctum supra ejusmodi apprehensionem. Denique Joannes a S. Thoma existimavit cognitionem convenientiæ vel discrepantiæ inter prædicatum et subjectum esse meram enuntiationem, quæ a judicio distinguenda est (5), judicium vero addere novum actum, qui complexionem hanc, ex subjecto et predicato mente præformatam, comparet ad *esse* vel non *esse* rei cum determinatione vel adhesionem, cognoscendo videlicet vel pronuntiando ita esse rem in se, sicut continetur in illa prævie formata enuntiatione vel complexione (6): quam sententiam jam rejecerant Suarez et Vazquez (7).

(1) Joannes a S. Thoma, *de anim.* quest. 10, art. 3, paragrapho *Unde convincitur*.

(2) Molina In 1.^{am} part. quest. 1, art. 3, dist. 3, *conclus.* 2.^a, ubi: «Assensus ergo, inquit, connexionis predicati cum subjecto, in qua munus copulæ consistit, et quam proinde sine extremis intelligere non possumus, est actus sciendi conclusionem, aut cognoscendi principium, non quidem quoad nudam apprehensionem talis connexionis, sed quoad nutum seu assensum vel dissensum veritatis illius».

(3) Quiros, op. cit. tract. 6, disp. 96, sect. 2, num. 7.

(4) Lossada, *de anim.* disp. 8, cap. 4, num. 77, et 71.

(5) Joannes a S. Thoma, *Summul.* quest. 5, art. 1.

(6) Joanne a S. Thoma, *de anim.* quest. 10, art. 3.

(7) Suarez, *de anim.* loc. cit. num. 4 fin.; Vazquez, In 1.^{am} 2.^a disp., 79, cap. 3.

281. Dicendum 5.º est: *Judicium est actus cognoscitivus, quo intellectus perspicit formam prædicato expressam inesse vel non inesse subjecto, non utrumque, sed modo assertivo ac determinativo, qui in judicio affirmativo videtur tenere tendentiam adhesionis vel approbationis, in negativo autem recessus aut reprobationis.*

Prima pars: *Judicium est actus cognoscitivus*, facile probatur 1.º Judicium est actus intellectus possibilis, isque omnium perfectissimus. Atqui actus ejusmodi cognoscitivus sit, oportet. Ergo... Major constat ex communi sensu Philosophorum: nam in primis omnes quotquot intellectum distinguunt in agentem et possibilem, triplicem illam operationem apprehensionis et judicii ac discursus soli tribuunt intellectui possibili. Deinde vero triplicem dumtaxat esse hujus intellectus operationem supra ostendimus; patet autem judicium, sive immediatum sive mediatum, esse simplici apprehensione perfectiorem. Minor vero probatur primo, quia ratio adæquata, intellectum possibilem ab agente distinguens, est ut illa sit virtus formaliter cognoscitiva. Ergo sicut nullus est actus virtutis appetitivæ, quæ non sit appetitio, ita nullus est actus intellectus possibilis, qui non sit cognoscitivus. Præterea operatio cognoscitiva est perfectior, quam non cognoscitiva. Ergo si judicium est operatio perfectior simplici apprehensione, quæ cognitio quædam est, oportet, ut et ipsum sit cognitio.

Prob. 2.º Ex doctrina S. Thomæ, eaque communissima inter Philosophos, veritas logica est dos tantum cognitionis. Atqui veritas logica speciali ac perfectiori modo reperitur in actu judicii. Ergo actus judicii cognoscitivus sit, oportet. Consequentia recta est, et Major ac Minor probatæ manent in *Logica*.

Prob. 3.º Constans opinio veterum cum S. Thoma est, rationem, cur homo judicet compositione vel divisione, ut supra notavimus, eam esse, quia homo non potest aliter res perfecte cognoscere. Ergo actus compositionis vel divisionis, qui, testante communissima sententia, identificatur cum humano judicio, non potest non esse cognoscitivus.

Probatur secunda pars: *Judicium est actus, quo intellectus formam, prædicato expressam, non utrumque perspicit*

Judicium est actus cognoscitivus.

quo intellectus formam.

prædicato expressam, percipiat inesse vel non inesse subjecto, non ut cumque, sed modo assertivo.

inesse vel non inesse subjecto, sed modo assertivo. Quod iudicium importet actum, qui percipiat formam, prædicato expressam, inesse vel non inesse subjecto, constat ex probatis in altera quæstione hujus paragraphi (1). Probandum itaque nunc est, apprehensionem istam identitatis vel discrepantiæ in iudicio tenere modum assertivum vel determinativum, per quod declaratur indoles et character peculiaris, iudicium a quaquaque simplici apprehensione distinguens. Et hoc, ni fallor, reapse intendunt recentiores illi clarissimi scriptores, quos ad iudicium requirere diximus *quietem* et absentiam ulterius examinis, et *quoad rem ipsam* omnes, opinor, concedant, necesse est.

Probatur 1.º Ex communi sensu omnium, qui ex modo ipso loquendi patescit. Iudicium enim apud omnes significatur vocibus *assensus* vel *dissensus*, *affirmationis* vel *negationis*, *adhesionis*, *ferendi sententiam*. Atqui omnes ^{les} ^{discr} quendi formæ implicent tendentiam assertivam ac determinativam. Ergo nisi perceptio identitatis vel discrepantiæ, quam iudicium importat, ejusmodi indolem habeat, iudicium constituere nequit.

Nec dicas omnem actum, quo percipiatur prædicatum convenire vel non convenire subjecto, ex se involvere hujusmodi tendentiam, ideoque frustra additam esse hanc postremam partem propositioni. Nam hinc præcisè novum desumo argumentum.

Prob. 2.º Mihi sat manifestum videtur hujusmodi perceptionem convenientiæ vel discrepantiæ per se esse duplicis generis, alteram mere] contemplativam, alteram assertivam. Atqui perceptio convenientiæ vel discrepantiæ mere contemplativa non potest sufficere ad iudicium. Ergo.. Major et Minor constant ex superius dictis (2), ubi ostendimus posse esse objectum simplicis apprehensionis complexionem duorum terminorum eorumque connexionem et identitatem vel discrepantiam. Ergo verum non est omnem apprehensionem

(1) Vide supra num. 275, pag. 921.

(2) Num. 278, *Dicendum* 4.º, pag. 928 seqq. Cfr. num. 272, pag. 917.

vel perceptionem identitatis vel discrepantiæ esse necessario ex sua conditione iudicium.

Prob. 3.º Quia si ponamus iudicium consistere non in qualicumque apprehensione identitatis vel discrepantiæ, sed in assertiva et determinativa, nullo negotio explicantur assensus prudens ac temerarius, itemque libertas opinativi assensus, qui ad nutum voluntatis possit in enuntiabilibus ineventibus poni, vel cohiberi: quæ omnia vix explicari queunt in contraria sententia. Ergo stat nostra doctrina.

Consequentia patet, quia etiam assensus opinativus et reliqui verum iudicium continent: quare vera sententia de iudicii natura debet esse talis, quæ iis quoque assensibus applicari possit. Antecedens probatur. Quia prudentia vel temeritas in contraria sententia in eo solum reponi potest, quod ex voluntatis influxu admoveatur attentio et vires mentis ad cognoscendas rationes pro una parte contradictionis, dissimulatis vel parum consideratis contrariis, ut prædicatum inesse vel non inesse subjecto appareat aliquo modo. Atqui tamen prudentia vel temeritas assensus videtur etiam, ac potissimum, stare in majori minorive adhesionem vel firmitate, quam motiva mereantur, ut constat ex communissimo modo sentiendi et loquendi hominum. Ergo nisi teneatur nostra sententia, non satis explicatur prudentia vel temeritas iudiciorum. Ea quoque est proprietas assensus omnis opinativi, ut imperio voluntatis egeat, ut ponatur, et ex ejusdem imperio illico ac directe possit cohiberi, vel magis minusve firmiter retineri, stantibus iisdem motivis. Atqui si iudicium vel assensus iudicativus in sola perceptione convenientiæ vel discrepantiæ terminorum staret, et non etiam importaret assertivam ac determinativam indolem, voluntas nihil horum posset imperare, saltem directe et immediate. Nam quomodo potest voluntas, stantibus iisdem motivis, imperio suo efficere, ut intellectus percipiat vel non percipiat, vel magis minusve percipiat prædicatum convenire subjecto? Certum videtur, quod voluntas influere non possit in hæc nisi indirecte ac remote, id est, avertendo attentionem intellectus, vel eum applicando ad nova motiva consideranda, et aliis similibus modis. Unde S. Thomas diserte docet, quod intellectus apprehendat veritatem circa aliquid, non esse in nostra potestate,

nempe libera voluntatis, esse autem, assentiri vel non assentiri in iis, quæ non sunt evidentia (1). Duplex ergo, ut modo innuebam, videtur distinguenda perceptio identitatis vel discrepantiæ prædicati et subjecti, altera mere contemplativa, quæ non continet iudicium, sed est simplex apprehensio, altera assertiva vel determinativa, quæ constituit actum iudicii. Et utraque habet diversissimum tendendi modum. Et licet in enuntiabilibus evidentibus, in quibus objectum illico extorquet assensum, quin cohiberi queat (2), duæ istæ apprehensiones sint inseparabiles, et fortasse nec re distinguuntur; at in obscuris apprimè distinguuntur, et separari etiam queunt ita, ut quamvis adsit perceptio identitatis vel discrepantiæ, utique obscura et probabilis, non subsequatur assensus.

Diversa
tendentia iudicii
affirmativi et
negativi.

Cæterum pro varietate iudicii sive affirmativi sive negativi, varia videtur esse tendentia ejus; in affirmativo videlicet, per modum adhæSIONIS, assensus, approbationis, nutus, compositionis, in negativo autem per modum recessus, dissensus, reprobationis, remotionis; fere sicut in voluntate appetitiones circa bonum habent tendentiam prosecutionis, aliæ vero circa malum indolem induunt fugæ. Hinc fit, ut possint dari iudicia, eamdem objectivam cognitionem importantia, quæ tamen diversissimam præ se ferant tendentiam, alterum adhæSIVAM, alterum recessivam, ut patet in his iudiciis: *Petrus non existit*, et: *Datur negatio existentia Petri* (3).

Quædam obiecta
solvantur.

282. **Objic. 1.º** Sicut non omnis actus potentiaë iudicativaë est iudicium, nec discursivaë discursus, nec amativaë amor, ita potest dici non omnem actum virtutis cognoscitivaë esse cognitionem. Ergo quamvis intellectus possibilis sit virtus cognoscitiva, non omnis actus ejus debet esse necessario cognitio.—**Verum** quæro abs te, utrum potentiam *judiciali*am, *discursivam*, *amativam* intelligas præcisive ac formaliter, nempe quatenus est talis, an vero materialiter et

(1) Vide S. Thom. 1. 2. quæst. 17, art. 6. Cfr. Tongiorgi, *Psycholog.*, num. 477, 1.^a, 2.^a et 3.^a; et num. 481 seqq.

(2) Vide *Logicam Major.*, num. 78 seqq., pag. 521 seqq.

(3) Vide Cardin. Lugo, *de Penitentia*, disp. 1, sect. 2, num. 17 seqq.; Izquierdo, *Pharus scientiar.* disp. 1, quæst. 4, num. 204 seqq.

extensive, seu quatenus secundum eandem realitatem est quoque virtus elicendi præterea alios actus distinctos a iudicio, vel discursu vel amore. Si primum asseras, certum est, potentiam iudicativam non posse alium actum exercere præter iudicium, et similiter discursivam et amativam. Sin alterum, facile videbis nullam esse paritatem inter hujusmodi potentiam iudicativam, discursivam, amativam respectu actuum iudicii, discursus, amoris, et inter intellectum possibilem respectu cognitionis et intellectionis. Nam potentia iudicativa in hoc sensu ita est principium iudicii, ut non limitetur virtus ejus ad solum actum iudicandi, et propterea potest etiam eadem discurrere: et simile quiddam dicendum est de potentia discursiva et amativa. At vero intellectus possibilis ita est virtus cognoscitiva, ut complectatur omnem illius activitatem, nec proinde actum habeat, qui non sit cognoscitivus.

Objic. 2.º Ad omne iudicium necesse est, ut præcedant simplices apprehensiones subjecti et prædicati. Ergo actus iudicii superveniens non potest esse nova quædam cognitio. **Prob. consequens.** a) Nam nova hujusmodi cognitio vel auget cognitionem terminorum per simplices apprehensiones habitam, vel non. Si non auget, inutilis est iste novus actus cognitionis, quam importet iudicium. Si auget, ergo melius cognoscit *Petrum et hominem*, qui iudicat *Petrum esse hominem*, quam qui tantum cognoscit *Petrum et hominem*. ß) Si iudicium foret actus cognitionis, inutiles essent præviæ apprehensiones subjecti et prædicati. Aut enim utiles forent, dum fertur iudicium, aut solum ante quam feratur. Non dum fertur, quia tum haberetur in ipso actu iudicii imbibita cognitio terminorum, ac proinde præviæ cognitio inutiliter perduraret. Non ante, sic enim utilis esse posset ad iudicandum hodie notitia habita heri sine ulla præsentem memoria. Siquidem dum notitia non cõexistit, perinde est, sive in instanti immediate prævio, sive in dissito persteriteri, sicut perinde est ad medium hodie illuminandum lux hesternam, ac quæ fuit ante annum (1).

(1) Ita P. de Benedictis, *Logic.* lib. 3, quæst. 2; cap. 1, *Dico 2.^a*, prob. 2.^a

Respondeo, *conc.* antec., *neg.* conseq. Ad probat. a) *conc.* prim. propos., et eligo alterum membrum, saltem si sermo est de primo iudicio, quod de re quavis profertur. Ad probationem vero hujus membri, *dist.* assertum; melius cognoscit *Petrum et hominem*, qui iudicat *Petrum esse hominem*, quam qui tantum cognoscit *Petrum et hominem*, quantum sufficit ad simplicem apprehensionem, *conc.*; aliter, *neg.* Qui enim iudicat *Petrum esse hominem*, debet scire etiam relationem, quæ existit inter utrumque terminum, id quod profecto meliorem cognitionem *Petri* supponit, quam cognitio, quæ non a fingit ejusmodi relationem, et propterea non iudicat *Petrum esse hominem*. Potest autem bene fieri, ut quis cognoscat subjectum et prædicatum seorsum, et nesciat convenientiam eorum vel discrepantiam; id patet primo in omnibus enuntiabilibus syntheticis seu de prædicato contingenti, quod nec ad essentialia subjecti pertineat, nec inter ejus proprietates numeretur, sed sit purum accidens logicum, ut in his: *Petrus est sapiens, Petrus existit, nunc domi sedet*, etc. Hæc enim talia sunt, ut etiamsi quis cognoscat optime terminos, nondum sciat eorum convenientiam, quia nempe connexio eorum est pure accidentalis et contingens, ideoque asseri a nobis non potest, nisi per *motivum extrinsecum naturæ ipsorum terminorum*, quale est experientia vel testimonium aliorum. Vides ergo egregie, quomodo fieri possit, ut cognoscat melius qui iudicat enuntiabile aliquod, quam qui solum novit seorsim terminos. Hoc pacto etiam potest quis nosse, quid sint *stellæ*, et quid sit *par vel impar*, et tamen ignorare *stellas esse pares vel impares*, quod qui ignorat, profecto ignorat saltem unum ex attributis stellarum. Idipsum fieri potest etiam in enuntiabilibus analyticis et necessariis, si cognitio sit imperfecta et initialis, qualis est simplex apprehensio. Potest enim fieri, et initio generatim fit, ut cognitio vel utriusque vel saltem alterius termini sit imperfecta, quæ non sufficiat ad iudicandum vel apprehendendam convenientiam aut discrepantiam talis subjecti et prædicati. Finge te videre *Petrum* procul venientem, quin possis eum clare distinguere: cognoscis *Petrum*, et nihilominus etiamsi scias, quid sit rationale et homo, non cognoscis *Petrum*, nempe hoc individuum quod video, esse hominem vel rationale. Finge

puerum, qui bene noverit omnia lineamenta externa *Petri*, et nesciat eum esse rationalem; etiamsi quis ei explicaverit vim hujus vocis, non cognoscet illum ut rationalem, si nimirum non cognoscat bene *Petrum*, quia forte non vidit eum nisi dormientem aut sensibus destitutum. Semper ergo cognoscit melius terminos, qui iudicat, quam qui nescit iudicare.

Ad probationem β) respondeo *neg.* assertum, quia spectata imbecillitate ingenii humani, rem initio perfecte cognoscere non valentis, necesse est, ut ante iudicium præcedat imperfectior apprehensio simplex, prout jam supra declaravimus (1). Si nos angelico intellectu modoque intelligendi præditi essemus, non egeremus simplici apprehensione, nec iudicaretur compositione ac divisione conceptuum, sed illico ab initio perfecte cognosceremus, iudicando inesse rebus sua prædicata omnia naturalia; sed quia longe deterior est conditio nostra, non possumus perfecte cognoscere nisi ope iudicii, postquam simplices apprehensiones præcesserint.

Objic. 3.º «In eo habetur formalis ratio iudicii, quod explicatur, non per terminos, sed per copulam. Atqui per copulam nullam cognitio explicatur. Ergo formalis ratio iudicii in cognitione non habetur. Min. prob. Omnis cognitio est per se objecti sui significativa. Si ergo copula cognitionem explicat, stat loco conceptus per se significativi; adeoque est vox categorematica, immo et tota propositio, cum tamen copula, quæ per verbum substantivum significatur sit merum syncategorema (2).

Respondeo *dist.* Major. In eo habetur ratio formalis, id est *pars* formalis iudicii, quod explicatur per copulam, *conc.* In eo habetur *pars* formalis, id est essentialis vel ratio integra iudicii, *neg.* Et *neg.* Minor., ad cujus probationem *dist.* conseq. Si copula cognitionem explicat, stat loco conceptus per se significativi, id est loco conceptus qui ex ratione sua significare debet aliquid, *conc.*; stat loco conceptus, qui significat instar termini categorematici, *neg.* Sicut enim unio vel compositio duorum esse non potest sine extremis, quæ necit, ita copula iudicii non potest exprimi per cognitionem, quæ

(1) Vide num. 270. pag. 612.

(2) Ita iterum P. De Benedictis, loc. cit. prob. 3.º